

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС
ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ГУЛИСТОН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ЭКОЛОГИЯ ВА ГЕОГРАФИЯ КАФЕДРАСИ

**ГЕОГРАФИЯ ВА ЭКОЛОГИЯ
ФАНЛАР ТИЗИМИНИНГ
ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ ВА
УЛАРНИНГ ЕЧИМЛАРИ**

мавзусида Республика илмий-амалий конференцияси
материаллари

2022 йил 13–14 апрель

Гулистон – 2022

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
ГУЛИСТОН ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

ЭКОЛОГИЯ ВА ГЕОГРАФИЯ КАФЕДРАСИ

**ГЕОГРАФИЯ ВА ЭКОЛОГИЯ ФАНЛАР ТИЗИМИНИНГ ДОЛЗАРБ
МУАММОЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ЕЧИМЛАРИ
мавзусида Республика илмий-амалий конференцияси
материаллари**

2022 йил 13–14 апрель

Гулистон – 2022

“Инсон қадрини улуглаш ва фаол маҳалла”-йили доирасида Республика иқтисодий-ижтимоий тараққиёти негизининг барча жабҳаларида, туб ўзгаришлар вужудга келмоқда. Ушбу жараён олий таълим соҳасини ҳам қамраб олган. Бугунги кунда инсон ҳаёт фаолиятини тўлиқ таъминлашда географик қобик ҳолати, географик муҳит, унинг экологик ҳолатини мазмунан ёритиб берувчи фанлар тизими олдида долзарб вазифаларни қўймоқда. Ушбу доирада география ва экология фанлар тизими ўзига хос илмий тадқиқот ишларини олиб бормоқда ва қўлга киритилган ютуқларни назарий ва амалий жиҳатдан ёритмоқда.

Ушбу илмий амалий конференция шўъба материалларида география фанлар тизимининг долзарб муаммолари; география таълими ва ёшлар онгида географик дунёқарашни шакллантириш; экология фанлар тизимининг долзарб муаммолари; экологик тарбия ва атроф муҳит муҳофазаси; табиий, ижтимоий, иқтисодий ва сиёсий фанлар тизимидаги долзарб муаммолар ва уларнинг ечимлари; фанларда инновацияларнинг қўлланилишига оид мақолалар ўрин эгаллаган.

Конференция материалларидан география, экология, геоэкология, демография, гидрология, картография, метеорология, турли фан мутахассислари, тадқиқотчи, магистрант, талабалар ва таълим соҳаси ходимлари фойдаланишлари мумкин.

Масъул муҳаррир: Проф. А.Н.Нигматов

Таҳрир хайъати: Проф. Ҳ. Қўшиев
Проф. Н. Комилова
Доц. С.Дониёров
Доц. Л. Каршибаева
Доц. К. Хидиралиев
Кат.ўқ. К. Ишанкулова
Кат.ўқ. М. Ахунбобоев
Ўқ. Ғ. Товбаев (масъул котиб)

Тўпловчи ва нашрга тайёрловчи:
Комил Хидиралиев
география фанлари номзоди, доцент

Мазкур тўплам Ғулистон давлат университетининг Илмий техник кенгаши томонидан нашрга тавсия этилган.

КИРИШ СЎЗИ

Бугунги кунда Географик қобикда кечаётган табиий, ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, экологик жараёнлар ўзига хослик хусусиятларига эга бўлиши билан бир қаторда, мураккаб алоқадорлик асосига ҳам эгадир. Айнан ушбу асос бевосита ва билвосита география ҳамда экология фанлар тизимининг асосий ўрганиш муаммоси эканлигини англаб олишимиз лозим. Зеро Географик қобикнинг таркибий қисмларидан бири ҳисобланган, географик муҳитда кечаётган шиддатли, оламшумул жараёнлар кишилиқ жамиятини ўйлантормасдан қўймайди.

Бизга маълумки, Географик муҳит-Ер табиатининг кишилиқ жамияти тарихий тараққиётининг ҳозирги босқичида ўзининг ҳаёти ва ишлаб чиқариш фаолияти билан бевосита таъсир кўрсатиб турадиган қисмига айтилади. XX-асрда жамият билан табиат ўртасидаги ўзаро таъсирда сифат жиҳатдан янги босқич бошланади. Жамиятнинг табиатга таъсири “тазийқи” ортиб кетди. Табиий ландшафтлар ўрнига антропоген ландшафтлар, шаҳарлар, тоғ кон саноати, қишлоқ хўжалиги, ўрмон хўжалиги, рекреацион ландшафтлар ва бошқалар вужудга келиши ниҳоятда тезлашиб кетди.

Антропоген ландшафтлар бутун қуруқликнинг тахминан 60 % дан ортиқроқ қисмини эгаллади. Қуруқликнинг 20 % ерида табиий ландшафтлар қолди десак муболага бўлмас керак. Ер қобиги кўп ва хилма-хил табиий ресурсларга эга. Ресурслар ер юзасида нотекис тарқалган ва чекланган. Мамлакатлар, ўлкалар, материклар ҳам ресурслар билан турлича таъминланган. Ушбу доирада ресурс билан таъминланганлик муаммоси, улардан оқилона фойдаланиш масаласи бугунги куннинг долзарб мавзусига айланиб қолди ва улгурди. Айнан ушбу долзарб мавзунини ички моҳиятини ва масалаларини ҳал қилишда география ва экология фанлар тизимини чеклаб ўтиб бўлмайди. Бу фанлар тизимида олиб борилаётган илмий тадқиқот ишлари, бу тадқиқотларнинг бошқа фанлар билан алоқадорликда ўрганиш масаласи айнан бугунги ташкиллаштирилган илмий-амалий анжуманнинг асосий мақсади ҳисобланади.

Агар эътибор берадиган бўлсак, XX-аср ўрталарида ФТР ривожланиши натижасида дунё аҳолиси ва ишлаб чиқаришнинг ривожланиши билан, кишилар томонидан ўраб турган табиий муҳит ва ресурсларга бўлган таъсир жуда кучайиб кетди. Табиий ресурслардан оқилона фойдаланиш ва уни келажак авлод учун сақлаб қолиш ҳозирги куннинг энг муҳим муаммоларидан бўлиб қолмоқда. Зеро, бизга маълумки табиий ресурсларнинг чекланганлиги ва кишилиқ жамияти эҳтиёжининг чексизлиги барча ижтимоий-иқтисодий формацияларда бўлиб келган, лекин бугунги кунда эҳтиёжимизни бошқара олишимиз долзарб мавзуга айланди.

Олимларнинг фикрига кўра минерал ёқилгининг жаҳондаги умумий геологик захираси 12,5 триллон тонна шартли ёқилгидан ортиқ. Ёқилгилар ҳозирги даражада қазиб олинса минерал ёқилги 1000 йилга етади. Барча минерал ресурслар тикланмайдиган ресурслар турига киради. Табиий ресурсларнинг айрим хилларининг жаҳондаги захираси бир хилда эмаслигини биз юқорида қайд этдик. Ресурсларга бўлган инсониятнинг талаби тўхтовсиз ортиб бормоқда.

Масалан, Ер қуррасида тахминан 3,6 мингдан ортиқ кўмирли ҳавзалар ва конлар бўлиб, улар қуруқлик майдонининг 15% ни эгаллаган. Шунингдек, 400 млрд. т. қазиб олинмайдиган нефт захираси, 320 трлн. м. куб. табиий газ захираси мавжуд. Сув билан ер юзасининг 70,8 % қопланган, 97,5% сув дунё океанларда тўпланган. У ичишга ва технологияда ишлатишга ярамайди. Чучук сув ресурслари гидросфера умумий ҳажмининг тахминан 2,5 % ни ташкил этади. Дунёда ўрмонлар майдони ҳар йили 25 млн. гектарга ёки 0,5 % га қисқармоқда.

Ҳозирда, атроф-муҳитни ифлословчи асосий манба инсонлар томонидан қайта ишлаш ва истеъмол жараёнида ҳосил бўладиган чиқиндиларнинг табиатга ташланиши ҳисобланади. Табиатга чиқарилаётган чиқиндилар тахминан 100 млрд. т. га етди ва океанларга йилига 100 млн. т. ортиқ чиқинди ташланмоқда.

Ушбу ҳолатлар замирида географик омилар, экологик қонуниятлар ётади. Буларни ўрганиш география ва экология фанлар тизими олдига кўплаб илмий, амалий вазифаларни

қўймоқда. Мазкур ҳолатда, Гулистон давлат университети, Ўзбекистон география жамияти, Сирдарё вилоят ҳокимлиги билан ҳамкорликда “Инсон қадрини улуглаш ва фаол маҳалла” йили давлат Дастури доирасида “География ва экология фанлар тизимининг долзарб муаммолари ва уларнинг ечимлари” мавзусида илмий-амалий анжумани ўтказилмоқда.

Анжуманда қуйидаги мавзуларга эътибор қаратилган: *География фанлар тизимининг долзарб муаммолари; География таълими ва ёшлар онгида географик дунёқарашни шакллантириши; Экология фанлар тизимининг долзарб муаммолари; Экологик тарбия ва атроф муҳит муҳофазаси; Табiiй, ижтимоiiй, иқтисодiiй ва сиёсий фанлар тизимидаги долзарб муаммолар ва уларнинг ечимлари; Фанларда инновацияларнинг қўлланилиши.*

Ҳақиқатдан ҳам, Университетимизда ташкил этилган “География ва экология фанлар тизимининг долзарб муаммолари ва уларнинг ечимлари” мавзусидаги республика илмий-амалий конференциясининг нақадар долзарблиги унинг номидан ҳам кўриниб турибди. Унинг асосий мақсади Янги Ўзбекистонимиз ҳудудларидаги мавжуд географик ва экологик муаммоларни муҳокама қилиш ҳамда уларнинг илмий асосланган ечимларига қаратилган. Анжуманда Республикаимизнинг етук соҳа олимлари билан бир қаторда ёш олимлар, тадқиқотчилар, магистрлар ва иқтидорли талабалар ҳам ўз тадқиқот ишлари билан қатнашмоқдалар. Бу илм соҳасида устоз-шогирд анъаналарининг янада мустаҳкамланишига имкон яратди. Анжуман ўз олдида қўйган мақсадига тўлалигича эришишига ишонамиз. Бунда барчангизга омад, илмий ишларда раванқ, соғлиқ-саломатлик тилаб қоламиз. Гулистон давлат университетига хуш келибсиз.

Муҳсин Таджиевич Ходжиев
Гулистон давлат университети ректори

Taxlillarga ko'ra, respublika qishloq joylarida mustaqillik yillarida bir qator ijtimoiy-iqtisodiy islohatlar amalga oshirildi. Jumladan, mulkchilik shakllari ko'paydi, sog'liqni saqlash, ta'lim tizimi va boshqalardan ijobiy natijalarga erishildi. [11, b.73]. Biroq, shunga qaramasdan, qishloqlarda ishlab chiqarish va ijtimoiy infratuzilma shaxobchalarini rivojlantirish bo'yicha muammolar mavjud. Ularning yechimi "Qishloq dasturi" doirasida amalga oshirishni nazarda tutiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 20 fevraidagi PQ-4201-son qarori.
2. Karimov I.A. Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi: O'zbekiston sharoitida uni bartaraf etishning yo'llari va choralari. – T.: O'zbekiston, 2009.
3. Alayev E. B. Sotsialno-ekonomicheskaya geografiya. Ponyatiyno-terminologicheskiy slovar. – M.: Mysl, 1983.
4. Alekseev A. I. Mnogolikaya derevnya (naselenie i territoriya) – M.: Mysl, 1990.
5. Asanov G. R. Selskoe rasselenie Namanganskoy oblasti. – T.: Fan, 1975.
6. Axmedov E., Saydaminova Z. O'zbekiston Respublikasi. – T.: O'zbekiston, 2006.
7. Simagin Yu. A. Territorialnaya organizatsiya naseleniya i xozyaystva. Uchebnoe posobie. – M.: KNORUS, 2005.
8. Ubaydullayeva R., Ata-Mirzaev O., Umarova N. O'zbekiston demografik jaraenlari va aholi bandligi. – T.: Universitet, 2006.
9. Qishloq joylar demografiyasi. Prof. A. S. Soliev tahriri ostida. – T., 2005.
10. Soliyev A. S. Karshlbayeva L., Qishloq yoki qishloq aholi manzilgohlari esa qishloq joylarning markazi, tayanch punktlari hlsoblanadi. -T.,1999.
11. Kovalev S. A., Kovalskaya N. Ya., Qishloq joylar shahardan tashqari aholi yashaydigan, xo'jaligi intensiv xususiyatga ega bo'lgan hududlar demakdir. -T., 1980.

Тошбеков Н.А. Қаландарова Д.Д.

Бухоро давлат университети, "Экология ва география кафедраси"

+99893 684 45 12

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИҒИ ЭКИНЛАРИНИ СУҒОРИШДА КОЛЛЕКТОР-ЗОВУР СУВЛАРИДАН ФЙДАЛАНИШ. (БУХОРО ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).

Аннотация: Ҳозирги кунда табиий ресурслардан экстенсив фойдаланиш ҳамда турли географик минтакаларда коллектор-зовур сувларидан самарали фойдаланиш экогеографик муаммолардан бири саналади. Қишлоқ хўжалик ерларини сугориш натижасида тупроқларнинг шўрланиши вужудга келмоқда. Ушбу мақолада вилоятда коллектор-зовур сувларидан фойдаланиш бўйича фикр мулохазалар юритилган.

Калит сўзлар: Сув ресурслари, ерларнинг мелиоратив ҳолати, коллекторзовур сувлари, сугориладиган майдонлар.

Коллекторно-дренажный способ орошения сельскохозяйственных культур использование воды. (На примере Бухарской области).

Аннотация: На сегодняшний день экстенсивное использование природных ресурсов и рациональное использование коллекторно-дренажных вод в различных географических регионах является одной из эколого-географических проблем. В результате орошения сельскохозяйственных угодий происходит засоление почв. В данной статье рассматривается использование коллекторно-дренажных вод в регионе.

Ключевые слова: Водные ресурсы, мелиорация, коллекторные воды, орошаемые земли.

Collector-drainage method of irrigation of agricultural crops using water. (On the example of the Bukhara region)

Annotation: Today, the extensive use of natural resources and the rational use of collector and drainage water in various geographical regions is one of the environmental and geographical problems. Soil salinization occurs as a result of irrigation of agricultural lands. This article discusses the use of collector-drainage waters in the region.

Key words: Water resources, melioration, collector waters, irrigated lands.

Глобал иқлим ўзгаришлари туфайли тобора ортиб бораётган сув тақчиллиги шароитида қишлоқ хўжалиги экинларидан кафолатли ҳосил олиш ва аҳолини озиқ-овқат маҳсулотлари билан таъминлаш барқарорлигини ошириш учун мавжуд сув ресурсларидан самарали фойдаланиш ва сугоришнинг тежамкор технологияларини кенг жорий қилиш муҳим аҳамиятга эгадир.

Маълумки, бугунги кунда дунёнинг кўпгина қисмида, қолаверса, минтақамизда, жумладан, мамлакатимизда ҳам сув ресурсларига бўлган талаб ортаётганлиги билан бирга, сувнинг тақчиллиги ҳам йил сайин ошиб бормоқда. Йиллар давомида кам сувли мавсум ҳар 6-8 йилда бир марта кузатилган бўлса, охириги йилларда бу жараён ҳар 3-4 йилда такрорланмоқда.

Республикаимизда ҳозирги кунда сув ресурсларидан тежамли ва самарали фойдаланиш асосида сугориладиган майдонлардан олинadиган ҳосил миқдорини ошириш, бу борада озиқ-овқат маҳсулотларини ишлаб чиқаришни кенгайтириш, сифатини яхшилаш ҳамда ички бозорни тўлдириш орқали мамлакат аҳолисининг турмуш даражасини янада яхшилаш борасида самарали ишлар амалга оширилмоқда.

Республикаимиз мустақилликка эришгач барча соҳаларда жумладан, сув танқислиги шароитида мавжуд сув ресурсларидан самарали фойдаланиш сугориладиган ерларнинг мелоратив ҳолатини яхшилаш, тупроқ унумдорлигини ошириш, кўшимча сув манбаларини шакллантириш бўйича кенг қамровли тадбирлар амалга оширилмоқда ва сезиларли ижобий натижаларга эришилмоқда.

2022 йил 28 январдаги Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-60-сон «Ўзбекистон Республикасини 2022-2026 йилларга мўлжалланган Янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегиясида, «сув ресурсларини бошқариш тизимини тубдан ислоҳ қилиш ва сувни иқтисод қилиш, сугориладиган ерларнинг мелоратив ҳолатини янада яхшилаш, қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқариш соҳасига интенсив усулларни, энг аввало, сув ва ресурсларни тежайдиган замонавий агротехнологияларни жорий этиш¹» ва Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг 2021 йил 23 февралдаги “Бухоро вилоятида қишлоқ хўжалиги ерларидан фойдаланишнинг самарадорлигини ошириш бўйича чора-тадбирлари тўғрисида”ги 92-сонли қарори муҳим илмий-амалий аҳамият касб этади.

Ҳозирги кунда республикаимизда сугориладиган ерларда коллектор-зовур сувларининг минерализациясини камайтириб, сугорма деҳқончиликда самарали фойдаланиш, қишлоқ хўжалиги учун муҳим тармоқлардан бири ҳисобланади. Бу борада тупроқларнинг мелоратив ҳолатини яхшилашда коллектор-зовур сувларидан самарали фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. Ҳозирда Республикаимиз вилоятларида сугориладиган ерларнинг шўрланиш даражаси турли даражада аниқланган.

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.М.Мирзиёевнинг 2022 йил 28 январдаги “2022-2026 йилларга мўлжалланган янги Ўзбекистоннинг тараққиёт стратегияси тўғрисида”ги ПФ-60-сон Фармони.

Ўзбекистон Республикасида сугориладиган ерларнинг шўрланиш даражаси

Худудлар номи	Умумий сугориладиган майдон минг га	Шу жумладан (жами майдонга нисбатан %)					
		Кучли шўрланган		Ўртача шўрланган		Кам шўрланган	
		минг	%	минг	%	минг	%
Республика бўйича	4275,3	156,25	3,7	659,17	15,4	1329,4	31,1
Қорақалпоғистон Республикаси	504,0	95,4	11,8	182,7	36,3	154,8	30,7
Андижон	265,0	0	0	6,52	2,5	7,4	2,8
Бухоро	274,6	6,2	2,28	58,7	21,4	169,9	61,9
Жиззах	299,5	6,9	2,3	86,6	28,9	152,8	51,0
Қашқадарё	507,7	13,8	2,7	51,1	10,1	177,7	35,0
Навоий	131,8	7,3	5,5	20,8	15,8	86,9	65,9
Наманган	282,6	0,9	0,3	7,8	2,8	17,3	6,1
Самарқанд	378,1	0,03	0	0,41	0,1	9,50	2,5
Сурхондарё	325,7	1,57	0,5	48,0	14,7	65,7	20,2
Сирдарё	292,2	6,9	2,4	56,5	19,3	220,6	75,5
Тошкент	390,9	0,15	0	4,14	1,1	8,9	2,3
Фаргона	359,9	7,6	2,1	40,1	11,1	124,5	34,6
Хоразм	263,4	39,0	14,8	78,8	29,9	145,7	55,3

Изоҳ: Жадвал, Аму-Бухоро ИТХБ маълумотлари асосида тузилган.

Биз ўрганадиган Бухоро вилояти ҳудудида аҳоли ва қишлоқ хўжалигининг сувга бўлган талаби ҳозирги кунда тўлиқ Амударё суви билан таъминланмоқда. Амударё сувининг миқдори бирмунча муҳим ҳолга келтирилган бўлиб, ўртача йиллик оқим каналнинг бош қисмида 145-170 куб метр секундни ташкил қилади. Ҳўплама насос станциялар ёрдамида окизилаётган Амударё сувининг таннархи вилоят учун бир неча марта қимматга тушаётганлигини кўриш мумкин [2].

Бундан ташқари рельефнинг нишаблигига тескари оқётган бу сунъий дарё катта майдонлардаги чўл ландшафтларининг экологик ҳолатини бузилишига сабаб бўлиб турибди. Маълумки, сугориладиган майдонларда ер ости сизот сувлари режими асосан ҳудуд чегарасига олинадиган сувлар ва чегарадан чиқариб юбориладиган дренаж сувлари миқдорига боғлиқ бўлади.

2021 йилда вилоятда ер ости сизот сувларининг шўрланиш даражаси 0-3 гр/л бўлган майдонлар 147537 гектарни, 3-5 гр/л бўлган майдонлар 114121 гектарни ва 5-10 гр/л бўлган майдонлар 14651 гектарни ташкил қилган бўлса, туманлар кесимида ер ости сувлари таркибидаги тузлар миқдори 0-3 гр/л бўлган ҳудудлар Пешкў, Вобкент, Бухоро туманлари, 3-5 гр/л гача бўлган ҳудудлар Қоровулбозор, Гижвувон, Ромитан, Шофиркон туманлари сугориладиган ер майдонларининг аксарият қисмини ташкил қилади. Қоракўл, Олот туманлари майдонларидаги ер ости сувлари таркибидаги тузлар миқдори 5-10 гр/л дан юқори бўлган ҳудудлар ҳисобланади [5]. Ҳозирги кунда вилоятнинг сугориладиган майдонларида доимий равишда сув тақчиллиги муаммолари кузатилиб борилади ва бу масала ёгингарчилик кам бўлган йилларда кескинлашади. Бундай шароитда қишлоқ хўжалик экинларини сугоришда қўшимча сув ресурслари сифатида коллектор-зовур сувларидан фойдаланиш мумкин.

Бухоро воҳаси йирик сугориладиган майдонларга эга бўлиб, ҳар йили Амударёдан 4.3-4.8 млрд м³ атрофида сув олинади шундан 1,3-1,6 млрд м³ коллектор-зовур сувлари ҳосил бўлади [4]. Ҳосил бўлган кучли минераллашган коллектор-зовур сувлари Марказий Бухоро, Шимолий, Оёкогитма, Параллел Денгизкўл ва бошқа йирик коллекторлар орқали Денгизкўл,

Оёкогитма, Қорақир, Замонбобо ва бошқа ташлама кўлларга ташланади. Илмий тадқиқотлар олиб бориш натижасида коллектор-зовур сувлари минерализациясини биологик усулда пасайтириб ва дарё сувига қўшиб сугорилганда дарё сувлари 50 % гача иктисод қилинишга эришилади [3].

Маълумки, тупроқ табиатнинг муҳим таркибий қисмларидан бўлиб, ўзида жонли ва жонсиз табиий борлиқни мужассам қилган ҳосиладир. Вилоят ҳудудида чўл зонасига ҳос тупроқлар тарқалган бўлсада, улар бир бутун яхлит майдонлар ҳосил қилмайди. Вилоятда умумий сугориладиган майдонлар 274.600 гектардан иборат бўлиб, шундан, Бухоро 30121 гектар, Вобкент 21525 гектар, Жондор 32954 гектар, Когон 18724 гектар, Олот 21521 гектар, Пешкў 22782 гектар, Ромитан 27221 гектар, Шофиркон 28353 гектар, Қорақўл 25084 гектар, Қоровулбозор 19292 гектар ва Ғиждувон туманида 27014 гектарни ташкил қилади. Туманларнинг сугориладиган майдонлари ўрганилганда уларнинг шўрланиш даражаси қўйидагича бўлган.

2-жадвал

Бухоро вилояти туманларида сугориладиган ерларнинг шўрланиш даражаси

	Туманлар номи	Умумий сугориладиган майдон минг, га	Шу жумладан				
			Кучли шурланган минг, га	Ўртача шўрланган минг, га	Кам шўрланган минг, га	Умумий шўрланган ерлар	Ғоиз хисобида
	Вилоят бўйича	274,60	6,11	57,70	170,47	234,28	85,3
1	Бухоро тумани	30,11	0,32	6,09	19,84	26,24	87,2
2	Вобкент	21,52	0,34	3,99	14,11	18,44	85,7
3	Жондор	32,92	1,60	8,10	20,32	30,02	91,2
4	Когон	18,77	0,31	3,53	11,90	15,74	83,8
5	Олот	21,52	0,94	3,96	3,96	17,60	81,8
6	Пешку	22,78	0,28	4,63	13,98	18,90	83,0
7	Ромитан	27,22	0,29	6,60	16,36	23,25	85,4
8	Шофиркон	28,35	0,69	7,31	25,8	24,86	87,7
9	Қорақўл	25,08	0,34	4,12	17,17	21,63	86,2
10	Қоровулбозор	19,29	0,08	3,45	17,9	14,97	77,6
11	Ғиждувон	27,01	0,93	6,00	15,70	22,64	83,8

Изоҳ: Жадвал, Аму-Бухоро ИТХБ маълумотлари асосида тузилган.

Жумладан, бугунги кунга келиб вилоятда сув ресурсларидан тежамли фойдаланиш натижасида сувларнинг умумий миқдори 80-йилларга нисбатан 20 ғоизга камайишига эришилди. Сув манбаларидан 1 гектар сугориладиган майдонга 90-йилларда 18 минг м³ /га ишлатилган бўлса, бугунги кунда бу кўрсаткич 40 ғоизга камайди. Бунинг натижасида бог ва тоқзорларда ҳосилдорлик 40–60 ғоизгача ортса, сабзавотлар каби бир йиллик экинларда 80 ғоизгача ортади. Бундан ташқари меҳнат ва моддий ресурслар, жумладан минерал ўғитларни харид қилиш харажатлари ҳам камаяди.

Фойдаланилган адабиётлар.

1. Хайитов Ё.Қ., Тошбеков Н.А., Жумаева Т.А., Критери и масштабы вторичного использования коллекторно-дренажных вод (на примере Бухарского оазиса). Ўзбекистон Республикаси Ғанлар Академияси Қорақалпоғистон бўлимининг ахборотномаси 2019 й 55-58.
2. Hayitov Yo.Q., Toshbekov N.A. Hydrologil Assessment Of The Meliorative Condition Of Kollektor Drink Water In Bukhara Region. Nature And Scince. Marsland Press. 25.04.2020 99-101.

3. Hayitov Yo.Q., Toshbekov N.A. The Formation of Water Collector-Resources Drainage Network of Zarafshan Oasis and the Questions of Recycling. TEST Engineering & Management. May-June 2020 ISSN: 0193-4120 Page No. 27380 – 27385.
4. Хайитов Ё.К., Тошбеков Н.А., Жумаева Т.А. EFFICIENT USE OF WATER RESOURCES OF THE AMU-BUKHARA CANAL. ACADEMIK. An International multidisciplinary Research Journal 30.05.2020.15-18.
5. Hayitov Yo.Q., Toshbekov N.A. Efficient Use Of Collector-Drainage Networks (On The Example Of Bukhara Region). The American Journal of Agriculture and Biomedical Engineering, 3(02), 10-15.
6. Qalandarova D.D., Saydullayeva A.A. Impact of wastes of “Navoiyazot” open joint stock company on living organisms and their mitigating ways. Academicia: an international multidisciplinary research journal issn:2249-7137vol.11,issue 12. december 2021.

Tojiyeva Zulxumor Nazarovna g.f.d., prof.

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Iqtisodiy va ijtimoiy geografiya kafedrasini mudiri Elektron pochta: z_tadiyeva@mail.ru

Xursanov Sadridin Mo‘min o‘g‘li

Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universiteti Geografiya va tabiiy resurslar fakulteti magistranti

Elektron pochta: xursanov_s@mail.ru

SURXONDARYO VILOYATI Aholisi Milliy Tarkibining Shakllanishi Tarixi

Annotatsiya

Ushbu maqolada Surxondaryo viloyati aholisi milliy tarkibining shakllanishi qisqacha yoritilgan. Bunda asosan viloyat aholisining bugungi milliy tarkibi shakllanishiga taʼsir etgan omillar haqida so‘z yuritilgan.

Kalit so‘zlar

Aholi, milliy tarkib, demografik, geografik o‘rin, etnik guruh, hududiy joylashuv, etnodemografik.

HISTORY OF FORMATION OF THE NATIONAL STRUCTURE OF THE POPULATION OF SURKHANDARYA REGION

Annotation

This article briefly describes the formation of the national composition of the population of Surkhandarya region. It focuses on the factors that have shaped the current ethnic composition of the region's population.

Keywords

Population, national composition, demographic, geographical location, ethnic group, territorial location, ethno-demographic.

ИСТОРИЯ ФОРМИРОВАНИЯ НАЦИОНАЛЬНОГО СОСТАВА НАСЕЛЕНИЯ СУРХАНДАРЬИНСКОЙ ОБЛАСТИ

Аннотация

В данной статье кратко описывается формирование национального состава населения Сурхандарьинской области. Особое внимание уделяется факторам, сформировавшим современный этнический состав населения региона.

Ключевые слова

Население, национальный состав, демография, географическое положение, этнос, территориальное положение, этнодемографический.